

AZ EGYEZSÉG

AGREEMENT IN CRIMINAL PROCEDURES

Polt Péter

egyetemi tanár, legfőbb ügyész

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest

polt.peter@uni-nke.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A büntetőeljárás folyamatosan fejlődik. Az 1896-os, első törvényi szintű szabályozásától kezdve sok jogszabály látott napvilágot, a legújabb magyar büntetőeljárás kódex, a 2017. évi XC. törvény. A folyamatos fejlesztés ellenére jól látható, hogy a szabályozás végső célja nem változott az eltelt mintegy százhusz évben: középpontban az anyagi igazság érvényesítése és az ártatlan ember egyéni szabadságának oltalma áll. Ez a tanulmány egy új jogintézmény, az egyezség példáján keresztül mutatja be, hogy a mai eljárásjog miként hangolja össze a változót az állandóval, a kor igényeit a büntetőjog alapvető követelményeivel.

ABSTRACT

Criminal proceedings are constantly evolving. Since its first Hungarian statutory regulation in 1896, many laws have been published, the latest in 2017. Despite continuous development, it is clear that the ultimate goal of regulation has not changed in the past 120 years: the focus is on the enforcement of substantive truth and, on the other hand, the protection of the innocent individual's freedom. This study, through the example of a new legal institution, the settlement, illustrates how the contemporary procedural law aligns the variable with the constant, the demands of this age, and the fundamental requirements of criminal law.

Kulcsszavak: büntetőeljárás, egyezség, eljárás gyorsítása, jogszerűség, büntetőjog-tudomány, anyagi igazság

Keywords: criminal proceedings, agreement, accelerating procedure law, rule of law, criminal science, substantive truth

Finkey Ferenc szerint a büntető perjognak kettős célja van: (1) az anyagi igazság érvényesítése a büntető jogszolgáltatásban; (2) az ártatlan ember egyéni szabadságának oltalma az alaptalan zaklatás és jogfosztás ellen.

A büntető perjog Finkey értelmezésében kifejezésre juttatja a nemzetnek a büntető igazságról való felfogását, a bűncselekményekről táplált erkölcsi értékítéletét (Finkey, 1916). Csemegi Károly hasonló jelentőséget tulajdonít a bűnvádi eljárásnak. Meglátása szerint: „Egyetlen törvény sem viseli annyira homlokán azon kor és azon terület civilizációjának állapotát, amelyben és amelynek számára készült, mint a büntető törvénykönyv és a bűnvádi eljárás” (Csemegi, 1882). Csemegi is kitér a bűnvádi eljárás látszólagos ellentmondó céljaira, amikor kifejti, hogy egyetlen törvénynek sem kell oly egyaránt felséges, oly egyaránt oltalmazandó és látszólag ellentétes érdeket számba vennie, mint a bűnvádi eljárásnak (Csemegi, 1882).

Az 1896. évi XXXIII. törvény, tehát a büntető perrendtartás, az első modern magyar büntetőeljárás jogszabály megalkotása óta eltelt 126 év. Joggal merül fel a kérdés, hogy vajon a Finkey Ferenc, illetve Csemegi Károly által idézett gondolatok, amelyek a büntetőeljárás vezérfonalát jelentették abban a korban, mennyire alkalmazhatók, mennyire élők a 21. században. Nyilvánvaló, hogy az azóta eltelt idő, az új kihívások nem hagyhatták érintetlenül e fontos jogág egyes intézményeit, sőt alapelveit sem. Elegendő csupán arra hivatkozni, hogy a 2018. július 1-jét megelőzően hatályban volt büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, a korábbi Be. megalkotását és hatályba lépését követő időszakban 89 törvény és 15 alkotmánybírósi határozat került kiadásra, amelyek kisebb-nagyobb mértékben változtatnak, módosítottak az 1998-as büntetőeljárás törvény szövegén. Ez összességében majdnem kétezer módosítást jelentett a szövegnek, ami azzal a következménnyel is járt, hogy az 1998-as Be. mind a fontosabb jogintézményeiben, mind pedig az egyes részletszabályokat illetően jelentős koherenciaproblémákkal küszködött.¹

Erre is figyelemmel a korábban elindított büntetőjogi reform betetőzéseként az új anyagi jogi, majd a büntetés-végrehajtási kódexet követően 2017. június 13-án az országgyűlés elfogadta a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (a továbbiakban: Be.), amely 2018. július 1-jén lépett hatályba.

Nyilvánvaló, hogy e rövid tanulmány keretében nem lehet még vázlatosan sem bemutatni azokat az új jogintézményeket, amelyek fontos változást jelentettek a korábbi szabályozáshoz képest. A tanulmány célja ezért arra korlátozódik, hogy egy, az újdonság erejével bíró változás ismertetésével megpróbáljon legalább részben választ keresni a már feltett kérdésre. A majd 130 évvel ezelőtti büntető perrendtartáshoz képest változott-e, ha igen, milyen mértékben az a cél, amelyet akkor a büntető perrendtartásnak tulajdonítottak, maradt-e a kettősség, vannak-e továbbra is látszólagos ellentmondások, ha igen, ezek feloldására milyen megoldásokat kínál az új törvény. A kérdést persze leegyszerűsítve úgy is fel lehet tenni, megvan-e a szükséges egyensúly az anyagi igazság érvényesítése és az egyes emberek egyéni szabadságjogainak elismerése között.

¹ Lásd a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény általános indokolás II. pontját.

A fenti kérdések megválaszolása érdekében a tanulmány foglalkozik az eljárás gyorsítását célzó, alapvetően a terhelti beismerésen alapuló jogintézmények reformjával, új szabályozásával, beleértve a hozzáfűzött garanciákat is. A már kifejtettek szerint nem cél a részletes elemzés, sőt bemutatás sem. Inkább egyes kérdések felvetésére, néhány probléma bemutatására, az ezekből levonható tanulságok összegzésére irányul a szerző szándéka.

A Be. preambuluma több tekintetben visszamutat a bűnvádi perrendtartás korábban idézett céljaihoz. Megjelenik benne az igazság megállapításának igénye; különös hangsúly fektetése a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésére; a tisztességes eljáráshoz való alapvető jog érvényesülésének fontossága; ugyanakkor társadalmi igényként fogalmazódik meg a hatékony és észszerű határidőn belül lefolytatott felelősségre vonási eljárás az állam büntető hatalmának a büntetőeljáráson keresztül történő érvényesítése céljából. A preambulum ugyan nem normaszöveg, nem bír kötőerővel, a benne foglalt elvek, célok csak azért és csak akkor érvényesülhetnek, ha a törvény egyéb részeinek normatív rendelkezései is előírják ezt. Ugyanakkor a preambulum nem egyszerűen szimbolikus jelentőséggel bír, hanem a jogalkotó azért hozta létre, hogy szándéka felé egyfajta iránymutatást adjon. A normatív szöveg tehát akkor nyerheti el igazi értelmét, ha a preambulum által közvetített értékeknek és irányoknak is megfelel (Miskolczi, 2019).

A preambulumban említett célok és elvek gyakorlati érvényesülését vizsgálva úgy tűnik, hogy már több évtizede a büntetőpolitikai hangsúlyok a hagyományos vádemelésről fokozatosan áttevődtek az elterelő intézményekre, és ennek megfelelően csökkent a hagyományos értelemben vett vádemelések száma. Ezt a tendenciát kívánja erősíteni az új büntetőeljárás törvény is. A törvénytől a jogalkotó a büntetőeljárások hatékonyságának javulását várja, annak következtében, hogy bizonyos elterelő intézmények már a nyomozásba beépülnek. Ez jelentős erőforrás- és időmegtakarítással járna. E körben kell megemlíteni a közvetítői eljárást, a vádemelés elhalasztását felváltó feltételes ügyészi felfüggesztést vagy a vádemelés részbeni mellőzését, de ide tartozik a korábban is ismert bíróság elé állítás, a tárgyalásról lemondás, a tárgyalás mellőzése, amelyek közül néhány már a Be. hatálybalépését megelőzően is bevált, és jól működött (mint a bíróság elé állítás), néhány viszont (mint a tárgyalásról lemondás) a gyakorlatban nem vált be, és az eljáró hatóságok csak rendkívül csekély számban alkalmazták.

A megmaradó és korábban jól működő intézmények mellett a büntetőeljárás törvény tárgyalásról való lemondás helyett egy új jogintézményt, az egyezséget emelte be a jogi szabályozásba. Ez a jogintézmény egy szlovén példán alapul, ahol a sikeresen bevezetett törvényi szabályozás a beismerés és a terhelt együttműködési szándékának eredményeként jelentős mértékben egyszerűsítette és gyorsította az eljárásokat.

Az egyezség jogintézményének alapja tehát a terhelt beismerése, azokkal az eljárásokkal szemben, amikor a terhelt bűnösségét kell bizonyítani. Az egyezség megfelel annak az állami célnak, hogy gyors és hatékony módon érvényesítsék az állam büntetőigényét. Lehetőséget teremt azonban a terhelt számára is, hogy az általa elkövetett cselekmény miatt enyhébb szankcionálásban részesüljön. Nem elhanyagolható a sértetti előny sem, hiszen ebben az esetben a sértett kompenzálása biztosított, a sértett hamarabb és egyszerűbb módon juthat jóvátételhez. A törvény indokolása ehhez még hozzáteszi azt is, hogy az ilyen fajta egyezség a társadalom számára azt az üzenetet közvetíti, hogy a bűncselekmény elkövetőjét valóban felelősségre vonják.²

Természetesen nem előzmény nélküli intézményről van szó. A terhelt és a büntetőügyekben eljáró hatóságok megegyezésére törekvő eljárási forma már a korábbi Be.-ben is létezett. A tárgyalásról lemondás mint külön eljárás azonban nem tudott ténylegesen meggyökeresedni a joggyakorlatban, a büntetőeljárások befejezésének módjaként betöltött szerepe statisztikailag szinte nem is volt mérhető. A gyakorlatban mégis folyamatos volt az igény egy, a tisztességes eljárás követelményeinek is megfelelő konszenzuális eljárásra, amely az állam oldalán idő- és költségmegtakarítást, a terhelti oldalon a fentebb említett enyhébb szankcionálást, a sértetti oldalon pedig a biztos jóvátételt garantálja. Továbbra sem volt kétséges az a követelmény, hogy a bűncselekmény elkövetőjét az adott bűncselekmény miatt felelősségre kell vonni. Mindezek tudatában tett a jogalkotó a Be.-ben egy kísérletet a jogintézmény újrashabályozására, és ennek lett eredménye a bűnösség elismerésére irányuló egyezség. A törvény a bűnösség elismerésére irányuló egyezség megkötésének folyamatát és lehetséges tartalmi elemeit nem külön eljárásként, hanem az általános eljárás szabályai között helyezte el, kifejezésre juttatva, hogy az egyezségnek helye van bármely ügyben és bármely bűncselekmény esetén. Ezzel szemben az egyezség megkötése nem mindenkor lehetséges, a kedvezmények fokozatosságát szem előtt tartva a törvény kizárólag a nyomozás során, a vádemelés előtt teszi ezt lehetővé. A terhelti beismerésnek ezt követően is lehet további jelentősége, de ez az együttműködésnek már egy új formája, amely az előkészítő ülés során realizálódhat. Jellemzője még az új intézménynek a szabályok végletes leegyszerűsítése, minden formalizmus mellőzése. Az egyezség megkötését a terhelt és a védő, valamint az ügyészség is kezdeményezheti.

Hangsúlyozni kell, hogy ez az egyezség nem azonos az Egyesült Államok jogrendszeréből ismert vádalkuval. Ezt valamennyi, a két intézményt összehasonlító tanulmány kihangsúlyozza. Ennek oka nyilván nem az amerikai eljárás sikertelenségében keresendő. Kiss Anna mutat rá arra, hogy az Egyesült Államokban a büntető ügyek 96%-át a vádalku segítségével fejezik be. „A vádalku

² Be. általános indokolás III. pont.

esetében az ügyész és a vádlott védője között végbement alkudozás eredményeként jön létre az a megegyezés, amely meghatározza az eljárás további menetét. Számítalan esete fordulhat elő, attól függően, hogy az alku melyik formájáról van szó. Amennyiben például a vádlott a megegyezés szerinti bűncselekményben beismeri bűnösségét, ezzel lemond arról a jogáról, hogy ügyében az esküdtek döntsének, úgy az egyesbíró bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül, a beismerés alapján hozza meg ítéletét. Az eljárás így sokkal gyorsabban véget ér, a beismerésért cserébe pedig az ügyész a vádbeli bűncselekményt enyhébben minősíti, de változatlan minősítés mellett is a bíróság enyhébb büntetést szabhat ki” (Kiss, 2019).

Kovács Tamás írásában azt fejtegeti, hogy „míg az angolszász jogrendszerben a bűnösség beismerésének, vagy legalábbis nem tagadásának peralakító hatása abban gyökeredzik, hogy amíg a kontinentális jogrendszerek az objektív igazság megállapítását célozzák, azt elsődleges fontosságúnak tartják, és erre törekednek a pró és kontra bizonyítékok összegyűjtése révén, addig az anglo-amerikai jog azt vallja, hogy a büntetőeljárás alapvetően a felek vitája, azaz a felek rendelkezési joga, az autonóm felek szabad döntése határozza meg az eljárás terjedelmét, egyben a bizonyítás terjedelmét is, és magukat a bizonyítékokat is a felek szerzik be és tárják a bíróság elé. E felfogás szerint a büntetőeljárás célja a vita eldöntése, a felek számára kölcsönösen elfogadható megoldás megtalálása, azaz nem feltétlenül az anyagi igazság megállapítása” (Kovács, 2015).

Mindenesetre az egyes szerzők következtetései ugyanabba az irányba mutatnak. „Bármely megoldás keresésénél nem veszíthető szem elől a büntetőeljárás célja; az anyagi igazság kiderítése, majd a tetтарыnyos és személyre szabott büntetés vagy intézkedés. Ezt nem írhatja felül semmilyen praktikus vagy célszerűségi szempont sem” (Kovács, 2015). „Az ilyen jellegű eljárások hazánkban és más európai országokban is elképzelhetetlenek, még akkor is, ha a két jogrendszer között megfigyelhető egyfajta közeledés, és annak vagyunk tanúi, hogy egyre több konszenzuális elem kerül a kontinentális igazságszolgáltatásokba” (Kiss, 2019). Békés Ádám szerint pedig, mivel a magyar szabályozás kiindulópontja a vádhatóság által megállapított tényállás és minősítés, ezért az amerikai rendszerben ismert, tényállásra vonatkozó alku nem lehetséges (Békés, 2018).

Az egyezés központi eleme a terhelti beismerés. Kétségtelen, hogy a beismerés – amennyiben megegyezik a történeti tényállással – az anyagi igazság érvényesülését elősegítő tényező. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy a terhelti jogok oldaláról mennyiben felel meg a terheltet megillető teljes körű védekezési szabadságnak. Ezt a kérdést a tárgyalásról lemondással összefüggésben az Alkotmánybíróság már korábban vizsgálta. A jogindítványt támadó indítvány szerint ugyanis, mivel ebben az esetben a terheltet lényegesen kisebb büntetés fenyegeti, mint azt, aki élni kíván alkotmányos jogával, tulajdonkép-

pen nincs másról szó, mint egy alapjog kiüresítéséről. Ilyen esetben ugyanis a terhelt nem élhet a tárgyaláshoz való jogával. Az Alkotmánybíróság viszont rámutatott arra, hogy a terhelt tárgyaláshoz való joga nem tartozik az abszolút alkotmányos eljárési jogok közé, és a jogról való lemondásnak ezért nincs alkotmányos akadálya. Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint is a tárgyalás azon eljárásjogok közé tartozik, amelyekről a vádlott bizonyos feltételek esetén lemondhat. A tárgyalásról lemondás viszont egy tisztességes eljárást biztosító szabályozás mellett alkalmas eszköz lehet arra, hogy hozzájáruljon az állami büntetőigény észszerű időn belüli elbírálásához és az igazságszolgáltatás megfelelően hatékony működéséhez. A beismerés ösztökélése tehát alkotmányos célt szolgál, és nem minősíthető arra irányuló állami kényszernek, hogy a terhelt feladja alkotmányos jogaikat.³ Ehhez még azt is hozzá kell tennünk, hogy az egyezséget a bíróságnak jóvá kell hagynia, tehát aránytalan jogsérelem esetén is lehetőség van a tárgyalás megtartására. Mindez arra mutat, hogy ilyen természetű alkotmányos akadálya nincs a terhelti beismerésen alapuló egyezségnek. A büntetőeljárás törvényhez fűzött kommentár tehát helyesen állapítja meg, hogy az egyezségekre nem szabad úgy tekinteni, mint az eljárési garanciák csorbításának lehetőségére. Mindenképpen szükséges a terhelti együttműködés, mivel kizárólag a terhelt mondhat le garanciális szabályok alkalmazásáról abban az esetben, ha érdekeltté válik a büntetőeljárás ilyen jellegű befejezésében (Békés, 2019).

Az idézett kommentár helyesen mutat rá azonban arra is, hogy az egyezségekre úgy sem szabad tekinteni, mint a terhelt kedvezőbb büntetéséhez vezető útra, amelynek esetében az állam legalábbis részlegesen lemond a büntető igényéről. „Az egyezség sokkal inkább az állam és társadalom érdeke: gyorsabb út a nem vitatott döntéshez; az összetett ügyek könnyebb felderítése és bizonyítása” (Békés, 2019).

Az egyezség tehát a kölcsönös érdekek felismerése és érvényesítése. Ez több tényező függvénye, amelyek közül az egyik elsődleges a törvényben egyébként meg nem jelenő bizalmi elv fennállta a felek között. „Minden konszenzusos módnak az alapvető feltétele a bizalmi elv, szemben a ma még sokszor tapasztalható bizalmatlansággal” (Elek, 2015).

Mindez azt is jelenti, hogy a túlzott formalizálása az egyezségnek olyan bürokratikus akadályokat is teremthet, amelyek a felek bizalmát negatív irányban befolyásolják. Nem lehet viszont eltekinteni az egyezség egységes elveitől, amelyet nem csupán a törvényszöveg közvetít, hanem más, az egyezségekre vonatkozó szabályok is. Az egységes alkalmazás megteremtésére irányulnak a Legfőbb Ügyészség vonatkozó iránymutatásai is. Így az ügyészség elvi jelleggel mutat rá arra, hogy az egyezség nem a bíróság elé állítás vagy a büntető végzés megho-

³ 422/B/1999. AB határozat.

zatalára irányuló eljárás alternatívája, hanem a nem egyszerű megítélésű ügyek esetén a gyorsítás és a hatékonyság növelésének eszköze. A beismerő nyilatkozat egyezség útján történő hasznosítása gyakorlatilag bármely ügyben, bármely bűncselekmény esetén megtörténhet.⁴

Az iránymutatás rámutat arra is, hogy a Be. 410. § (1) bekezdése szerint a terhelt az egyezségben a büntetőeljárás alapjául szolgáló valamennyi vagy akár csak egyes bűncselekmények vonatkozásában is elismerheti bűnösségét. Az ügyészségnek azonban arra kell törekednie, hogy az egész ügyre vonatkozóan feltárja az egyezség feltételeit, figyelemmel az eltérő jogkövetkezmények miatti esetleges félreértésekre. Nem lehet tehát egyezséget kötni abban az esetben sem, ha olyan ügyről van szó, amelynek tényállása a bíróság előtti bizonyítási eljárás eredményétől függően esetleg változhat.

A terhelt érdekeit, de az eljárás tisztaságát is szolgálja, hogy egyezséget kizárólag felderített tényállás tekintetében, és egy utólagos ellenőrizhetőséget biztosító folyamatos kép- és hangfelvétel készítése mellett lehet kötni.⁵

A szabályozás rugalmasságát támasztja alá, hogy a Be. szerint az egyezség nem kivételes eljárás. Az ügyészségnek már a vizsgálati szakasz megkezdésekor törekednie kell arra, hogy felmérje az egyezség lehetőségét. Az egyezséget azonban nemcsak az ügyész, hanem a terhelt és a védő is kezdeményezheti, ami azonban csak a két oldal konszenzusa alapján jöhet létre. Az egyezséghez a terhelti hozzájárulás mindenképpen szükséges. Technikai kérdésekről azonban az ügyész és védő személyesen, az ügyfél jelenléte nélkül is egyeztethet. Ez kérdéseket vet fel a terhelt és védő viszonylatában is, amelyeket szintén meg kell oldani. Így észszerűnek tűnik a terhelt és védője álláspontjának előzetes és részletes rögzítése is (Békés, 2017).

Az egyezség létrehozatala tehát bonyolult jogi folyamat, amelynek eredményeként egy részletes dokumentum kell hogy szülessen. Az egyezségnek kötelezően ki kell térnie a következő kérdésekre:

1. a bűncselekmény tényállása,
2. a bűncselekmény Btk. szerinti minősítése,
3. a terhelt bűnösséget beismerő nyilatkozata,
4. a terhelt azon nyilatkozata, hogy a bűnösség beismerése érdekében vallo-mást tesz,
5. a büntetés vagy önállóan alkalmazható intézkedés neve, mértéke és tartalma,
6. a büntetés enyhítésére vagy a végrehajtás felfüggesztésére vonatkozó rendelkezések.

⁴ Legfőbb Ügyészség KSB. 3561/2018/1-I. 11. pont.

⁵ 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 50. § (1) bekezdés.

Az egyezség nem kötelezően a következőkre térhet még ki:

1. mellékbüntetés,
2. büntetés vagy önállóan alkalmazható intézkedés mellett is alkalmazható intézkedés,
3. meghatározott bűncselekmények vonatkozásában az eljárás megszüntetése vagy a feljelentés elutasítása,
4. a bűnügyi költségviselés alóli mentesítés,
5. a terhelt által vállalt egyéb kötelezettségek (Kiss, 2019).

A törvényből és a kiegészítő szabályokból is kitűnik, hogy bár az egyezségbe belefoglaltatik, de nem lehet tárgya az egyezésnek a bűncselekmény történeti tényállása, illetve annak Btk. szerinti minősítése. Erről kizárólag az ügyész jogsult dönteni, és ez a szabály az anyagi igazság feltárásának elengedhetetlen feltétele. E két pontról tehát nincsen alkudozás, ezt az ügyész, akár ő kezdeményezi az egyezséget, akár a terhelt, illetve védője, megváltoztathatatlan tényként tárja a másik oldal szereplői elé. Természetesen az egyezség megkötését követően merülhet fel a történeti tényállás tekintetében új tény, ennek következménye azonban az, hogy az egyezség nem tekintendő törvényesnek, a bíróság azt az előkészítő ülésen nem hagyhatja jóvá, illetve az ügyésznek az ügyben vádat kell emelnie.

Más tekintetben, de nem lehet tárgya az egyezménynek a kényszergyógykezelés, az elkobzás, a vagyoneklobzás, illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele sem.

Nyilvánvalóan ez nem jelentheti azt, hogy a Btk. értelmében kötelezően elrendelendő kényszergyógykezelést, elkobzást, a vagyoneklobzást, illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét illetően a vagyoneklobzásról vagy elkobzásról ne lehetne egyezséget kötni, éppen ellenkezőleg, ezek alkalmazásától nem lehet eltekinteni. Fogalmi képtelenség viszont a beszámítási képességgel nem rendelkező terhelt konszenzusos részvétele az egyezésben.

A terhelt büntetőeljárásban élvezett jogait biztosítja az a szabály, mely szerint, ha az ügyész és a terhelt nem köt egyezséget, az egyezségi kezdeményezés, valamint az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratok bizonyítékként, illetve bizonyítási eszközként nem használhatók fel, az ügyész az e tárgyban keletkezett ügyiratokat be sem nyújthatja a bírósághoz.⁶ Ez a szabály bár nehezhítheti az anyagi igazság felderítését, mégis szükségesnek mutatkozik a kellő egyensúly megteremtése érdekében. Ilyen esetekben az eljáró hatóságnak más eszközökkel kell biztosítania az anyagi igazság teljes körű felderítését. Ezzel szemben az anyagi igazság megismeréséről való lemondást jelenti a Be. 411. § (3) bekezdés *b*) pontja, amikor a megegyezés eredményeként az ügyész az eljárást megszünteti, vagy a feljelentést elutasítja. Ebben az eset-

⁶ Be. 409. § (4) bekezdés.

ben az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy vagy a gyanúsított büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek.⁷ Ebben az esetben azonban csak kivételes és szűk körű ez a megoldás, hiszen nem szüntethető meg az eljárás, ha az együttműködő más életének szándékos kioltásával jár, illetve maradandó fogyatékossgot vagy súlyos egészségromlást szándékosan okozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható. Minden esetre kiemelendő az is, hogy az eljárás megszüntetése vagy a feljelentés elutasítása olyan egyezség, amelyet tartalmilag a bíróság nem tud megítélni.

Vizsgáljuk meg, hogy melyek lehetnek azok a körülmények, amelyek az anyagi igazság kibontását szolgálják egyezség esetén. A kiindulási pont természetesen a Be. XCIX. fejezete, amely szerint a bíróság ilyen esetekben akkor járhat csak el, ha a terhelt és az ügyészség a vádemelést megelőzően egyezséget kötött, és ennek megfelelően a vádemelésre a Be. 424. §-a szerint került sor. Ennek azért van jelentősége, mert a törvény teljességgel kizárja a vádemelést követő egyezséget a felek között. Ez a szabályozás megerősíti azt a korábbi tételt, hogy a magyar büntetőeljárásban szabályozott egyezség alapjaiban különbözik az amerikai típusú vádalkutól. Az előzőekben már utaltam arra, hogy milyen kérdések képezhetik az egyezség kötelező és lehetséges elemeit. Nyomatékosan és ismételten hangsúlyozni kell azonban, hogy a Be. 408. § (1) bekezdésére figyelemmel a tényállás és a Btk. szerinti minősítés nem képezheti az egyezség tárgyát. Ezt a nyomozás adatai alapján az ügyészségnek kell meghatároznia.⁸ A létrejött egyezség a Be. szerint a vádemelés egy formája, ezért az ügyész annak tartalmáért ugyanúgy felel, mint a vád tartalmáért egyébként. Éppen ezért hangsúlyozni kell, hogy kizárólag olyan tényállás esetében lehetséges az egyezség megkötése, ahol a cselekmény bizonyítására egyébként is reális lehetőség mutatkozik. Az ügyészség tehát nem mehet bele olyan egyezségkötésbe, ahol a tényállás az egyéb bizonyítékok szerint eltér a terhelti beismeréstől, illetve azt más bizonyítékok nem támasztják alá. Nyilván ez nem jelenti azt, hogy a terhelti beismerés nem képezheti alapját az egyezségben elfogadott történeti tényállásnak, de ennek az ügyészség meggyőződése szerint az objektív valóságot kell tükröznie.

Az anyagi igazság jelentőségére azonban nem csak ez a körülmény mutat rá. Az egyezség része a jogkövetkezmények megjelölése is. Ennek során azonban az egyezség megkötésére kizárólag úgy kerülhet sor, hogy érvényesüljenek a Btk. 83. §-ában megjelölt, illetve a 80. § (1) bekezdése szerinti büntetési célok, illetve elvek, csakúgy, mint a 79. § előírásai. Ugyanez az elv alkalmazandó a Be. 410. § (4) bekezdése szerinti büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára.

⁷ Be. 382. § (1) és 399. § (1) bekezdés.

⁸ Lásd erről bővebben: Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Ügyek Főosztálya BF. 1398/2018/1-I.

Az egyezség alapulhat a terhelt részbeismerésén is. Az ügyészségnek azonban ilyenkor is az anyagi igazság szempontjait kell szem előtt tartania. Éppen ezért el kell kerülni az egyezségkötést, ha a tényállás a többi tényállási elem következtében a bizonyítási eljárás eredményeként előre láthatóan megváltozik. Az egyezségben megállapított tényállás fontosságát jelzi, hogy biztosítani kell az utólagos ellenőrizhetőségét a tényállás felvételének, folyamatos kép- és hangfelvétel készítésével.⁹ Ezzel összefüggésben érdemes megvizsgálni azokat a gyakorlatból merített eseteket, amikor az egyezségkötési folyamat nem vezetett eredményre. Ezek a következők voltak:

1. a tényállás felderítetlen volta, a bizonyítás kétséges eredménye,
2. a tényállás és/vagy a minősítés képezte volna az egyezség tárgyát,
3. a beismerés hiánya, illetve annak kapcsán észszerű kételyek felmerülése,
4. a megállapítható súlyosító körülmények túlsúlya és nyomatéka, a cselekmények sorozatjellege, rendkívüli nagy száma, a terhelt szervező-vezető szerepe a bűncselekmények elkövetésében, a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatti elkövetés, a megállapítható vagyoni hátrány összege, üzletszerűség,
5. a büntetés tartamában való megegyezés hiánya,
6. más eljárási mód (feltételes ügyészi felfüggesztés, bíróság elé állítás, büntető végzés meghozatalára irányuló eljárás) célszerűbb volta.

A szabályozás ugyanakkor rendkívül rugalmas, ami az intézmény minél gyakoribb használatát segíti elő. A terhelt, illetve a védő részéről jelzett egyezségkötési szándékot az ügyészség minden kötöttség nélkül köteles fogadni. Ennek megfelelően a kezdeményezés történhet írásban, szóban, telefonon, e-mailben, telefaxon vagy más módon. Az ügyészség ezt követően gondoskodik az ügyiratok beszerzéséről és azok tartalmának megismeréséről. Az ügyésznek minden esetben reagálnia kell a kezdeményezésre és tájékoztatni kell a másik felet az egyezség megkötésével kapcsolatos álláspontjáról. Ez irányadó a kezdeményezés elfogadása és elutasítása esetén egyaránt. Az egyezség tartalmáról ezután személyes egyeztetést kell lefolytatni, hangsúlyozva azonban, hogy az ott elhangzottak nem kötelezik az egyik felet sem mindaddig, amíg a valóságos egyezség meg nem születik. Erről már szükséges az ügyésznek feljegyzést készítenie, amely a házi iratok részét képezi. Az egyezséget magát viszont jegyzőkönyvbe kell foglalni, ez formai követelmény. A szóbeli megállapodástól az ügyész nem térhet el, azt azzal a tartalommal kell a jegyzőkönyvben megjeleníteni.

Az anyagi igazság és a terhelt érdekeit egyaránt szolgálja, hogy a jegyzőkönyvből ki kell tűnnie, ki kezdeményezte az egyezség megkötésére irányuló eljárást,

⁹ 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 50. § (1).

és az ügyészség milyen lehetőséget látott erre. Az egyezség kezdeményezéséről a gyanúsított kihallgatásától elkülönülő jegyzőkönyvet kell készíteni.¹⁰

Az egyezségkötésre bármely ügyben bármely bűncselekmény esetén sor kerülhet. A jogalkotó szándéka nem tesz különbséget aközött, hogy az adott ügy nehéz ténybeli vagy jogi megítélésű-e. Logikusnak tűnik viszont az az előzetes várakozás, hogy elsősorban az egyszerűbb ügyek esetén kerülhet sor egyezségkötésre. Az elmúlt másfél év tapasztalatai ezt nem teljes mértékben támasztják alá.

A Legfőbb Ügyészség statisztikai adatai szerint a Be. hatályba lépésétől, 2018. július 1-től 2019. december 31-ig összesen 372 esetben valósult meg egyezség. Ez a szám viszont jóval kisebb az egyezség kezdeményezésének számánál (2175). Az ügyész 303 esetben (15,26%) értett egyet a kezdeményezéssel, 1683 (84,74%) esetben pedig nem; a fennmaradó esetekben ő volt a kezdeményező (189). A sikeres kezdeményezésekből (372) az ügyész által kezdeményezett és eredményes esetek száma: 69, amely 18,55%-os arányt jelent.

Egyezségkötésre jellemzően vagyon elleni, közbizalom elleni, illetve egészséget veszélyeztető bűncselekmények esetében került sor. Egyezségkötéssel lehetett befejezni súlyos szexuális erőszak büntette, életveszélyt okozó testi sértés büntette vagy gyermekpornográfia büntette miatti eljárásokat is. Külön érdekesség, hogy bünszervezetben üzletszerűen elkövetett embercsempészés büntette miatt indított nyomozás során is sikerült egyezséget elérni. Eredménytelen egyezségkötési kísérletek történtek korrupciós bűncselekményeknél, vagyon elleni erőszakos bűncselekmények esetében, élet, testi épség, egészség elleni bűncselekmények, illetve egészséget veszélyeztető bűncselekmények esetében. Mindebből az a következtetés vonható le, hogy nem bűncselekmény-specifikus az egyezség elérésének lehetősége, arra valóban minden ügyben az adott ügy körülményeitől függően sor kerülhet.

Az egyezség a jogalkotói szándék szerint egyaránt szolgálja a hatékony, észszerű határidőn belül lefolytatott eljárás igényét, valamint a sértetti jogok érvényesítését. Ezt a Be. preambuluma egyértelműen leszögezi. Az észszerű, hatékony eljárás igénye nyilvánvalóan magában foglalja az anyagi igazság érvényesülésének követelményét is. Mindezek fényében merül fel egy olyan jogalkalmazási kérdés is, amely választ ad arra, hogy vajon a jogalkotó szándéka a két megjelölt cél tekintetében egyensúly teremtésére irányult-e, avagy prioritásként kell kezelnünk egyiket vagy másikat.

A Fővárosi Főügyészség gyakorlatában merült fel ugyanis az a probléma, amely alapját a Be. 407. §-ához fűzött ügyészségi emlékeztető képezi, mely szerint az egyezség tartalmi meghatározásra is figyelemmel a bűncselekményt, illetve bűncselekményeket már beismert terhellet illetően nem alkalmazható jogintézmény.

¹⁰ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól 157. § (3) bekezdés.

Azaz a terhelti érdekek az egyezségkötés szempontjából csak egy bizonyos pontig vehető figyelembe, azt követően azonban már nem. Ez önmagában teljesen érthető és tolerálható álláspont, hiszen a jogintézmény lényege, ahogy arra korábban rámutattunk, hogy minden olyan esetben, amikor bár a rendelkezésre álló bizonyítékok a terhelt büntetőjogi felelősségét valószínűsítik, de a bűnösség bírói kimondása kétséges, a terhelt ismerje be bűnösségét az elítélés érdekében, azaz az anyagi igazság követelményének megfelelően. Ebben az esetben kedvezmény illeti meg a terheltet, hiszen ekkor a büntetés kiszabásakor a Btk. 82. § (2) bekezdésében meghatározott enyhébb büntetési tételek alsó határát kell alapul venni, illetve az egyezség tartalmazza a terheltnek olyan nyilatkozatát, amely az ügy vagy más büntetőügy vagy bizonyításához hozzájárulva egyfajta jelentős mértékű együttműködést is magába foglal, a büntetést a Btk. 82. § (2) bekezdés soron következő pontja alapján is ki lehet szabni. Mindebből következik az, hogy az egyezséget kizárólag olyan személlyel lehet megkötni, aki bűnösségét még nem ismerte be, és ez következik a Be. LXV. fejezetének címéből is.

Lényegében tehát arról van szó, hogy az előbb beismerő, majd utána egyezségekre törekvő terhelt hátrányosabb helyzetben van, mint az a terhelt, aki előbb felhívja a hatóságot az egyezségi eljárás megkezdésére, megállapodik az egyezség tartalmában, majd ezzel párhuzamosan beismeri a bűncselekmény elkövetését. Ennek lehet olyan következménye, hogy egy többterheltes ügyben hátrányt szenved az egyik gyanúsított, aki a büntetőeljárás elején önként beismer, és ezáltal a történeti tényállás jobban felderíthető, illetve bizonyítható. A terhelt társai ugyanis, ha később a beismerés mellett döntenek, részesülhetnek az egyezségkötés kedvezményében. A társakkal szemben alkalmazni lehet a Btk. 83. § (2) bekezdésében írt kétszeres leszállást engedő szakaszt, míg az önként beismerő gyanúsítottal szemben a 82. §-ban írt enyhítő szakasz biztosítható. Ilyen esetben vele szemben az ügyész választhatja a Be. 422. § (3) bekezdésében foglalt mértékes indítványt is, vagyis ugyanazt a kedvezményt, amit a terhelt élvezhet, ha az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri.

Joggal merül fel a kérdés, hogy ez az eljárás vajon nem sérti-e a Be. alapelveként felmerülő tisztességes eljárás követelményét. Mindemellett, bár az egyezség alapvetően a beismerés jelentőségén alapul, a terhelt a Be. 411. § (5) bekezdése szerint együttműködhet a nyomozó hatósággal, kielégítheti az érvényesíteni kívánt polgári jogi igényt, illetve magánfél polgári jogi igényét, valamint közvetítő eljáráson vehet részt, és egyéb kötelezettségeket is teljesíthet. Ezek a momentumok mind arra utalnak, hogy a terhelti érdekek kívül az anyagi igazság, illetve az ebből fakadó következmények érvényesítése is szükségessé tenné a korábbi beismerés egyezségbe történő rögzítését.

A felvetett aggályok komolyságához nem férhet kétség, és egyben megválaszolásuk közelebb visz minket a büntetőeljárásban kívánt elvek érvényesítésének prioritásaihoz.

Kétségtől komoly érvek szólnak amellett, hogy ne tegyünk különbséget a korábban és az egyezségkötés folytán beismerő terhelték között. Nyilvánvaló, hogy nyelvtani értelmezés alapján csak az egyezség folytán beismerő terhelt lehet a jogintézmény kedvezményezettje. Önmagában a nyelvtani értelmezés azonban nem feltétlenül zárja ki azt, hogy a beismerés megisméltéséről van szó, és tartalmilag a beismerő nyilatkozat már korábban keletkezett. Ezt az értelmezést erősíti az ügyészi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésének intézménye is. A Be. 404. § (1) bekezdése szerint ebben az esetben az a törvényi feltétel, hogy a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismeri. Az indoklás ugyanakkor rámutat arra, hogy nem kizárt ennek az intézménynek az alkalmazása akkor sem, ha a terhelt már beismerő vallomást tett, azonban meghatározott ügyészégi döntések alkalmazása további feltétel lesz, így más büntetőügy felderítésében, bizonyításában történő együttműködéshez, a sértett polgári jogi igényének megtérítéséhez, feltételes ügyészi felfüggesztés esetén előírható magatartási szabály teljesítésének vállalásához is köthető.

Hasonló eredményre vezethet a rendszertani értelmezés is. A Be. szerint az egyezség, ahogy erre már kitértünk, nem kivételes eljárás. Ennek megfelelően a Be. 391. § (1) bekezdésében sorrendiség szerint az ügyészség a vizsgálati szakasz megkezdésekor már a második helyen megvizsgálja, hogy van-e lehetőség egyezség kezdeményezésére. Ebből az a jogalkotói szándék tűnik ki, hogy az ügyészség a lehető legtöbb esetben alkalmazza a konszenzuális megoldásokat (Békés, 2019).

Fontos érvnek tekinthetők az előzőekben már hangsúlyozott jellemvonások, amelyek nem kizárólag a beismerést helyezik az egyezség tartalmi elemei közé. Ide tartozik tehát a biztos sértetti reparáció, az adóbevétel, vámbevétel-csökkenés megtérítése, köz számára munkavégzés. Itt általában nem kötelező elemeiről van szó az egyezségnek, de a törvény nem zárja ki, hogy a társadalmi hasznosságot mérlegelve azok vállalását az ügyészség is feltételül szabja az egyezség megkötésének (Békés, 2019).

Hasonlóképpen lényeges elem, hogy az egyezség nem csak az alapügyre van hatással, hiszen a Be. 411. § (5) bekezdése alapján a terhelt hozzájárulhat más büntetőügy vagy az alapügy bizonyításához, jelentős mértékű együttműködést tanúsítva. Ebben az esetben az is előfordulhat, hogy beismerése egy másik bűncselekmény körülményeit tárja fel a hatóság előtt. Ha ezt nem ismerjük el, illetve korlátozzuk, akkor az anyagi igazság feltárására vonatkozó jogalkotói törekvés nyilvánvalóan csorbát szenved, hiszen lehet, hogy más bizonyítás nem vezet eredményre az ismételt beismerésben feltárható új tények felderítése tekintetében.

Végül, de nem utolsósorban a beismerés garanciális feltételei sem feltétlenül azonosak a korábbi, illetve az egyezség során történő beismerésnél. Lehetséges, hogy az előbbi védői közreműködés nélkül történik, míg az utóbbinál a védő

szerepe törvény által előírt. Így jobban biztosítható a terhelti döntés szakmai megalapozottsága és a garanciális szabályok betartásának kontrollja, míg az ügyészség mentesül a jogintézmény magyarázatának és a terhelt meggyőzésének terhétől.

Nem keveset nyomnak azonban a serpenyőben a felhozható ellenérvek. A jogbiztonság szempontjából egyértelműen a nyelvtani értelmezés szabályai az elsődlegesek egy jogintézmény értékelésénél. Márpedig a Be 410. § (2) bekezdése a bűnösség jövőbeli beismerését, illetve az erre vonatkozó nyilatkozatot nevezi meg az egyezség terhelti oldalán. Ennek megfelelően a múltbéli gyanúsított magatartás az egyezség körében nem értékelhető.

Alkotmányos jellegű az az ellenvetés, hogy a különböző terheltek érdekeinek érvényesítése nem az eljárás tisztességéhez fűződő jog körébe eső szempont, hanem csupán büntetés belső arányossági szempont. Nyilvánvaló, hogy a kettő összefüggésben van egymással, azonban ez nem eredményezheti a pozitív jogtól való eltérést.¹¹

Az objektív igazság egyéb módon történő bizonyíthatósága esetén – beleértve ebbe a korábbi terhelti beismerést is – az államnak nem feltétlenül érdeke a büntető jogkövetkezmények enyhítése. A terhelti beismerés ugyanis csak akkor értékelhető előnyként, ha egyszerűbbé, eredményesebbé teszi az állam büntetőigényének érvényesítését. Ráadásul ilyen esetekben a terhelti együttműködésnek olyan következményei is lehetnek, mint a közvetítői eljárás, a feltételes ügyészi felfüggesztés, a feljelentés elutasítása, illetve az eljárás megszüntetése az együttműködő terhelttel szemben a Be. 382. § (1) és 399. § (1) bekezdései alapján. Az egyezségkötési előnyök érvényesítésére tehát más jogintézmények alkalmazásával – még ha más módon, és esetleg nem azonos következményekkel is – van lehetőség.

Az érveket pró és kontra összevetve úgy tűnhet, hogy az egyezség jelenlegi szabályozása mind az anyagi igazság felderítése, mind pedig a tisztességes eljárás elvének szempontjából nem feltétlenül kielégítő szabályozású, hiszen a hatályos rendelkezéseknek van olyan értelmezése, hogy az előzetes beismerés nem járhat az egyezségbeli kedvezménnyel, még akkor sem, ha az más ügyben vagy akár az alapügyben az objektív igazság kiderítéséhez támpontul szolgálhat. Másrészt pedig a beismerő terhelt még ilyen esetekben sem juthat kedvezményhez, esetlegesen olyan terheltekkel összevetve, akik nem vagy csak később ismernek be.

Nem jutunk azonban erre az eredményre, ha a büntetőeljárás szabályok összességét vizsgáljuk, és ebben a kontextusban értelmezzük a két elvet, tehát az anyagi igazság érvényesülésének, a gyors és hatékony eljárásnak, illetve a tisztességes eljárásra való törekvésnek a megvalósulását vesszük górcső alá. Az

¹¹ Legfőbb Ügyészség KSB. 3561/2018/1-I. 8. pont.

anyagi igazság érvényesülését egyértelműen elősegítheti a terhelti hozzájárulás olyan honorálása, amely a Be. 399. § (1) bekezdésében szerepel, vagyis az eljárás megszüntetése. Ez nyilvánvalóan a legkedvezőbb lehetőség a terhelt számára egy büntetőügy következményei alóli mentességre. Másrészt a költségek, polgári igények megtérítése tekintetében sem járhat rosszabbul a terhelt, mivel a Btk. 396. § (8) bekezdése szerint korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki a költségvetési csalással okozott vagyoni hátrányt a vádemelés előtt megtéríti. Ugyanígy a polgári jogi igények tekintetében a hatóságok intézkedési kötelezettséggel rendelkeznek, ilyen például a zár alá vétel.

Szükséges megemlíteni, hogy az Igazságügyi Minisztérium az elmúlt időszakban a Be. és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló előterjesztés előkészítésén dolgozott, melynek eredményeként az előterjesztés tervezetének (a továbbiakban: Be. novella tervezete) szakmai egyeztetési fázisa megkezdődött, a módosító csomag Parlamenthez történő benyújtására és a törvénymódosítások elfogadására a várakozások szerint 2020. első felében kerülhet sor. A Be. novella tervezetében több olyan módosítási javaslat is található, amely az egyezség szabályait is érinti. Többek között a Be. novella egy szövegezési pontosítással kívánja megválaszolni az előzőekben elemzett jogalkalmazási kérdést, hiszen egyértelművé tenné, hogy az egyezségkötésnek nem akadályja, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését korábban beismerte.

Összességében tehát az állapítható meg, hogy a hatékony és észszerű időn belül lefolytatott eljárás keretében az egyezség jogintézménye megfelelő egyensúlyt tartva került szabályozásra. Érvényesül benne az anyagi igazság megállapítására való törekvés, valamint minden egyéni szabadságjog, amelyek korlátozására csak szükségyszerűen és arányosan kerülhet sor. Az egyezség tekintettel van a terhelti jogok és a sértetti jogok lehető legteljesebb körű érvényesítésére is. Mindez nem jelenti azt, hogy ne lenne helye a vonatkozó rendelkezések felülvizsgálatának és a Be. novella jogalkalmazást segítő javaslatainak. A jelenlegi szabályozás azonban addig is jól szolgálhatja a jogalkotó célját, a társadalom védelmét, a gyors és hatékony büntetőeljárást.

IRODALOM

- Békés Á. (2017): A beismerő vallomás és az egyezség lehetőségéről – pro és kontra. Az új Be. margójára. *Ügyvédek lapja*, 6, 36–39.
- Békés Á. (2018): Az egyezség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. In: Molnár G. M. – Koltay A. (szerk.): *Bonus iudex – ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Kúria–Pázmány Press, 31. <http://real.mtak.hu/95753/>
- Békés Á. (2019): Egyezség a bűnösség beismeréséről. In: Polt P. (főszerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez I*. Budapest: Wolters Kluwer

- Csemegi K. (1882): *Törvényjavaslat. Magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt*. Budapest: Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda
- Elek B. (2015): Költségek és időtartalmak a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, 1–2, 10–17. <https://ujbtk.hu/dr-elek-balazs-koltseg-es-idotartalekok-a-buntetoeljarasban/>
- Finkey F. (1916): *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1909-es kiadás, <https://bit.ly/3b0GtZn>
- Kiss A. (2019): Vádalku magyar módra? *Kriminológiai és Kriminálisztikai Közlemények*, 56, 88–106.
- Kovács T. (2015): Kell-e nekünk vádalku? In: Vókó Gy. (szerk.): *Tanulmányok Polt Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest: HVG-ORAC
- Miskolczi B. (2019): Preambulum. In: Polt P. (főszerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez I*. Budapest: Wolters Kluwer